

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З УСВІДОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКАМИ МОВЛЕННЯ

В умовах динамічного розвитку суспільства підвищуються вимоги до її членів як до активних, самостійних, ініціативних, творчих людей. Саме тому в Державній національній програмі "Освіта. Україна XXI століття" підкреслюється: "Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі – все це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається" [1, с. 2].

У сучасному суспільстві особливої актуальності набуває дошкільна освіта, де центральною ідеєю стає пріоритет соціально-мотиваційних факторів і загальнолюдських цінностей, методологічна переорієнтація освіти на особистість, на забезпечення активної пізнавальної позиції суб'єкта навчання, методологічне, дидактичне, методичне забезпечення освітньо-виховного процесу. Тому стрижнем роботи з дітьми має стати особистісно-орієнтована система освіти в Україні. Відповідно їй значно зростає потреба в педагогах з дошкільного виховання, здатних до формування особистості дошкільника. Державними документами в галузі вищої педагогічної освіти з метою забезпечення готовності майбутніх практичних працівників дошкільної освіти до якісної професійної діяльності в умовах дошкільного закладу визначено модернізацію освітнього процесу, оновлення її змісту, форм, методів тощо.

Ключові позиції в дошкільній лінгводидактиці як у педагогічній галузі науки, що вивчає закономірності розвитку мовлення дітей на різних вікових етапах; специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовленнєвих навичок у дітей; засоби, форми, методи і прийоми навчання мови (рідної, іноземної), що відображає і лінгвістичні, і педагогічні аспекти сучасного стану науки [2, с. 9], посідає проблема розробки й упровадження новітніх програм з дисципліни, узгоджених з програмами для проходження студентами навчальної та виробничої практики тощо, що сприятимуть підвищенню готовності студентів як майбутніх педагогів з дошкільного виховання до якісної педагогічної праці з дітьми.

З метою якісного задоволення сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх вихователів галузі дошкільного виховання, майбутні фахівці повинні одержати спеціальну підготовку через запропоновані новітні програми, які передбачають володіння системою мовознавчих знань, знань з педагогіки й психології, практичних навичок та вмій та навичок спілкування з дітьми, навчання мови, розвитку мовлення, виховання мовленнєвої культури, мовленнєвої підготовленості дітей до школи.

Важливо підкреслити, що одним із аспектів мовленнєвої підготовки дітей до освітнього середовища школи є усвідомлення мовлення. Тому ця проблема досліджувалася багатьма вченими (Л. Виготський, Л. Дейніченко, Л. Журова, Д. Ельконін, С. Карпова, Ф. Сохін та ін.) [2].

У змісті сучасної методики навчання дітей елементів грамоти проблема розвитку усвідомлення старшими дошкільниками мовлення, здатність до рефлексії, що проявляється у спроможності і бажанні дитини ставити запитання, виділяючи таким чином невідоме від відомого, звертатися до засад власної дії і дій інших (однолітків або вихователів) по сумісному розв'язуванню навчальних завдань є актуальною перш за все тим, що це необхідно для того, щоб на елементарному рівні розробити перед дітьми будову мовлення, форму, звуковий склад слова, словесний склад речення, морфологічну і словотворчу структуру слова; тим, що найбільш суттєві зміни відбуваються саме у зазначеному віковому періоді, який є перехідним між двома етапами розвитку, один з яких пов'язано з ігровою, а другий – з навчальною діяльністю.

Анкетування студентів засвідчило, що майбутні практичні працівники дошкільного закладу освіти недостатньо обізнані з проблемою розвитку усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку мовлення, що унеможливило використання цих знань у роботі з дошкільниками.

Серед об'єктивних причин хотілося б підкреслити дуже незначний відсоток практичних занять й відсутність лабораторних у робочих навчальних програмах з курсу "Теорія і методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку".

Серед суб'єктивних причин хотілося б виокремити недостатню обізнаність студентів щодо проблеми розвитку усвідомлення дошкільниками мовлення, неусвідомлене ставлення студентів до цієї проблеми як однієї з важливих аспектів мовленнєвої підготовленості дітей до навчання грамоти у школі.

Більшість студентів (69%) змогли зробити звуковий аналіз пропонованих слів, але були й такі (31%), що не правильно виконали завдання на рівні дитини старшого дошкільного віку (Наприклад: звуковий аналіз слів "клоун", "кін", "білка" та ін.); не розуміють значення формування в дітей звукової сторони мови, фонематичного сприймання та звукового аналізу слів, не розуміють необхідності використання звукових моделей під час навчання звукового аналізу слів, читання складів, слів тощо. Не достатньо обізнані студенти з дидактичними іграми та посібниками з навчання дітей дошкільного віку елементів грамоти.

Метою статті є розкриття змісту роботи щодо підготовки студентів до роботи з розвитку усвідомлення дітьми мовлення як одного із аспектів мовленнєвої підготовки дітей до навчання грамоти в школі в курсі "Теорія і методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку".

Курс "Теорія і методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку" є складовою частиною дисциплін нормативного блоку. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань професійної підготовки бакалаврів дошкільної освіти в сфері комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільника: оволодіння системою знань, необхідною для виховання мовленнєвої особистості дитини, своєчасного та ефективного опанування мовленням та мовою, як вагомим досягненням дошкільного дитинства, для здійснення комунікативно-мовленнєвої діяльності; оволодіння дитиною літературними нормами і культурою мовлення та спілкування.

Мета курсу – сформувати професійно-мовленнєву готовність майбутнього педагога до навчання дітей дошкільного віку рідної української мови, розвитку мовлення, мовленнєвого виховання.

Завдання курсу:

- озброїти студентів теоретико-методологічними знаннями наукових філософських, психологічних, природничих засад побудови методики навчання рідної мови в дошкільному закладі;

- лінгвістичними - озброєння студентів науковими знаннями з мовознавства, які є обов'язковою умовою ефективності розробки навчальних технологій мовленнєвої діяльності та спілкування дітей дошкільного віку з кожного розділу методики;

- когнітивними – ознайомлення майбутніх вихователів з Базовим компонентом дошкільної освіти, державними програмами, та навчально-методичними посібниками з розвитку мовлення дітей на різних етапах дошкільного дитинства;

- лінгводидактичними – озброєння студентів знаннями з методики розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей від народження до 6 років; формування в них системи лінгводидактичних знань, умінь і навичок;

- проєктивно-прогностичними – формування в студентів умінь і навичок планування різних видів роботи з розвитку мовлення в різних вікових групах;

- корекційними – прищеплення студентам навичок коригування відхилень і вад у мовленні дітей, що виникли за різних причин.

Вивчення курсу передбачає засвоєння знань з таких питань: теоретичні, психологічно-педагогічні, лінгвістичні основи методики, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, базисна характеристика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, завдання і зміст розвитку мовлення дошкільників в державних програмах розвитку й виховання дітей у дошкільних закладах, методичні технології розвитку мовлення, навчання дітей рідної української мови.

Під час занять, індивідуальної та самостійної роботи студенти набувають такі вміння та навички:

- діагностувати рівні засвоєння мови дітьми, опанування мовленням;
- планувати різні види роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку;
- прищеплювати дітям шанобливе ставлення до української мови, культуру мовленнєвого спілкування;
- добирати найефективніші методи та прийоми розвитку усного українського мовлення, засвоєння дітьми елементів грамоти й розвитку усвідомлення їхнього мовлення;

- формувати в дітей мовленнєві навички, досвід мовленнєвої взаємодії з дорослими і однолітками;
- здійснювати професійне мовленнєве спілкування з дітьми на засадах гуманізації і демократизації, особистісно-орієнтованого підходу;
- передбачати результати навчання мови та розвитку мовлення дітей.

Робоча навчальна програма передбачає вивчення курсу в процесі поєднання лекційних, семінарських, практичних занять, самостійної і індивідуальної роботи. Питома вага вивчення курсу припадає на самостійну роботу студента, що передбачає формування умінь здобуття нових знань для їх використання в ході вирішення практичних завдань, педагогічної практики. Семінарські заняття мають на меті узагальнення, систематизацію, корекцію знань, засвоєння студентами в процесі лекцій та самостійного вивчення матеріалу. Під час практичних занять відбувається комплексне застосування отриманих знань та оволодіння проєктно-конструктивними вміннями проєктування різних видів занять з розвитку мовлення та інших форм роботи з дітьми в умовах дошкільного закладу освіти.

Методи вивчення курсу: лекції, евристичні бесіди, розповіді, ділові ігри, майстер-класи (в умовах навчальних аудиторій та в базових дошкільних закладах), практичні заняття та ін.

Форми контролю: перевірка самостійно опрацьованої літератури, аналіз конспектованих першоджерел, співбесіди за змістом опрацьованої психолого-педагогічної літератури, заслуховування й обговорення доповідей, рефератів; зразків мовлення вихователів (студентів-практикантів) та дітей дошкільного віку в різних видах діяльності; перегляд і обговорення відеозаписів роботи вихователів з дітьми, студентів-практикантів під час педагогічної практики; аналіз складених студентами пізнавальних завдань для дітей, дидактичних ігор, фрагментів занять тощо; короткі письмові повідомлення, міркування студентів щодо проблеми

розвитку усвідомлення дошкільниками мовлення, тестові завдання тощо.

Під час розробки курсу ми дотримувалися модульного принципу навчання, якому властиві ідеї застосування індивідуально-особистісного підходу, гуманізму, структурної чіткості в організації навчально-виховного процесу.

Нами активно використовувались практичні заняття, мета яких – активне формування в студентів практичних умінь і навичок, способів застосування теоретичних уявлень і основних понять з досвідом безпосередньої діяльності з дітьми дошкільного віку; сприяти опануванню студентами навичок і вмінь самостійної організації процесу розвитку усвідомлення дітьми мовлення.

У ході лекцій, а особливо в ході практичних занять (яких дуже бракувало за кількістю) ми намагалися ефективно використовувати новаторські пошуки, авторські надбання вчених та практиків. Також ми намагалися активно стимулювати студентів до творчих пошуків під час виконання завдань. Наприклад: придумати свій варіант казки про фішок-чоловічків Голосного й Приголосьного, дидактичної гри чи вправи, скласти фрагмент тематичного мовленнєвого заняття тощо. Розуміємо практичне заняття не лише як процес передавання знань, формування практичних умінь та навичок, а й як засіб розвитку мислення, мовлення, уяви тощо, розвитку способів моделювання діяльності майбутніх вихователів з дітьми (на практичних заняттях вони уявлять чи виконуватимуть ролі дітей самі ж студенти, демонструючи їхні індивідуальні та вікові особливості).

У кінці навчального курсу ми передбачили ІНДЗ у вигляді створення кожним студентом портфоліо з дидактичними матеріалами для роботи з дітьми з розвитку усвідомлення ними мовлення: наочними посібниками для різних етапів роботи з розвитку усвідомлення дошкільником мовлення: звукові лінійки, схеми речень, звукові фішки у вигляді фішок-чоловічків, систему дидактичних ігор, малих фольклорних жанрів (загадок, віршів, сюрморок тощо), картинок (предметних й сюжетних) тощо в ході педагогічної практики в умовах базових дошкільних навчальних закладів.

Наводимо орієнтовну структуру ІНДЗ у вигляді портфоліо.

Зміст.

Основна частина.

Розділ 1. Підготовка до оволодіння грамотою в молодшому дошкільному віці.

Дидактичні ігри для дітей молодшої та середньої групи (назва, мета, зміст кожної гри коротко).

Короткі пісеньки, вірші, чистомовки, описові загадки тощо.

Розділ 2. Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з поняттями "слово", "речення".

Дидактичний матеріал на кожен етап практичного ознайомлення дітей зі словом, реченням (приклади слів, речень); зразки схем речень, смужки для викладення речень та ін.

Звукова лінійка.

Приклади орієнтовних конспектів занять з навчання дітей старшого дошкільного віку елементів грамоти.

Розділ 3. Методика ознайомлення з поняттями "звук", "голосний, приголосьний м'який й твердий", навчання звуковому аналізу слів

Дидактичні ігри на закріплення знань про звуки мови, формування навичок звукового аналізу слів (назва, мета, зміст кожної гри коротко).

Дидактичний матеріал (*схеми – картинки*: на тризвукове, чотиризвукове з відкритими складами, чотиризвукове слово із збігом приголосьних; на ознайомлення з поняттям "твердий приголосьний звук"; фішки – чоловічки Голосний, Приголосьний, М'який приголосьний, приклади казок про країну Звукляндію, звуковий пенал).

Приклади орієнтовних конспектів занять з навчання старших дошкільників елементів грамоти.

Розділ 4. Методика навчання складовому аналізу слів.

Дидактичні ігри (назва, мета, хід гри; матеріал до гри) з варіантами.

Приклади орієнтовних конспектів занять з навчання дітей старшого дошкільного віку елементів грамоти.

Розділ 5. Методика ознайомлення з новою буквою (літерою).

Дидактичні ігри (назва, мета, хід гри, матеріал до гри) з варіантами.

Приклади орієнтовних конспектів занять з навчання дітей старшого дошкільного віку елементів грамоти.

Розділ 6. Підготовка руки дитини до письма.

Дидактичні ігри для розвитку дрібних м'язів пальців руки, окоміру дітей (назва, мета, матеріал, хід гри).

Приклади орієнтовних конспектів занять з підготовки руки дитини до письма.

Приклади вправ і зразки елементів письма із підготовки руки дитини до письма.

Список використаних джерел.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні репродуктивно-творчого етапу навчання, який сприятиме більш якісній професійно-педагогічній підготовці студентів до роботи на посаді вихователів у дошкільних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма "Освіта. Україна XXI століття" // Освіта. Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 1993. – №44, 45, 46. – С. 2.
2. *Богущ А.М.* Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / А.М. Богущ, Н.В. Гавриш [за ред. А.М. Богущ]. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с.
3. *Богущ А.М.* Витоки мовленнєвого розвитку дітей / А.М. Богущ. – К.: Освіта, 1997.
4. *Огнев'юк В.О.* Принципи модульності в історії освіти / В.О. Огнев'юк, А.В. Фурман. Ч. 1. – К., 1995.

Подано до редакції 26.04.10

РЕЗЮМЕ

У статті розглядається підготовка студентів до організації роботи з усвідомлення дітьми дошкільного віку мовлення. Запропонований досвід роботи спрямовано на якісну підготовку студентів до їхньої професійної діяльності, допомагає більш ефективно організувати роботу з розвитку усвідомлення дітьми мовлення.

Ключові слова: професійна підготовка студентів, робота, діти дошкільного віку, усвідомлення дошкільниками мовлення, мета, завдання, методи, форми контролю, портфоліо.

И.Е. Товкач

ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ К ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ПО ОСОЗНАНИЮ ДОШКОЛЬНИКАМИ РЕЧИ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается подготовка студентов к организации работы по осознанию детьми дошкольного возраста речи. Предложенный опыт работы направлен на качественную подготовку студентов к их профессиональной деятельности, помогает более эффективно организовать работу по развитию осознания детьми речи.

Ключевые слова: профессиональная подготовка студентов, работа, дети дошкольного возраста, осознание дошкольниками речи, цель, задачи, методы, формы контроля, портфоліо.

I.E. Tovkach

TRAINING STUDENTS FOR ORGANIZING WORK AIMED AT PRESCHOOLERS' REALIZING SPEECH

SUMMARY

The article analyzes training students for organizing work aimed at realization of speech by preschoolers. The offered experience is directed at efficient preparation of students for their professional activity; helps more effectively organize work on development of realization of speech by children.

Keywords: professional training of students, work, preschoolers, realization of speech by preschoolers, aim, tasks, methods, forms of control, portfolio.